

REVIEW ARTICLE

A Comparative Study of Higher Education Internationalization Policies & Strategies

Jafar Hasan Rezaei

PhD in Higher Education Management, Urmia University.

Corresponding Author's Email: Hrezai61@gmail.com

<https://doi.org/10.22059/jppolicy.2022.85919>

Received: 19 September 2021

Accepted: 12 March 2022

ABSTRACT

The purpose of this study was to compare the policies & strategies of internationalization of Iranian HE with some leading countries. This study was a comparative study based on the Mill's model. Sample countries were purposefully selected according to the available documents. The results showed that all countries don't agree on "achieving high quality of education & research", "earning economic benefits", "cultural diversity & understanding", "achieving high standards & research power" & "knowledge diplomacy". All countries agree on "participation in research projects" & "teacher-student exchange". Since the main challenge of internationalization of HE in Iran is the lack of clear & purposeful policy at the policy-making level, it is suggested that serious studies & actions should be taken to determine, clear & leading policies so that appropriate strategies can be adopted through it.

Keywords: International Higher Education, Comparative Study of Policies & Strategies.

مقاله مروری

مطالعه تطبیقی سیاست‌ها و راهبردهای بین‌المللی‌سازی آموزش عالی ایران با کشورهای منتخب

جعفر حسن رضائی

دکتری مدیریت آموزش عالی دانشگاه ارومیه.

*رایانامه نویسنده مسئول: Hrezai61@gmail.com

<https://doi.org/10.22059/jppolicy.2022.85919>

تاریخ دریافت: ۲۸ شهریور ۱۴۰۰

تاریخ پذیرش: ۲۱ اسفند ۱۴۰۰

چکیده

هدف این مطالعه مقایسه سیاست‌ها و راهبردهای بین‌المللی‌سازی آموزش عالی ایران با برخی کشورهای پیشرو است که بر پایه الگوی میل و به صورت مقایسه‌ای انجام گرفت. نمونه کشورهای پیشرو به صورت هدفمند و با توجه به اسناد موجود و در دسترس گزینش شدند. نتایج این پژوهش نشان داد کشورهای مورد مطالعه در «دستیابی به کیفیت بالای آموزشی و پژوهشی»، «بهره‌مندی از سودهای اقتصادی»، «تنوع و فهم فرهنگی»، «دستیابی به استانداردهای بالا و قدرت تحقیقاتی» و «دیپلماسی دانش» توافق ندارند. همه کشورهای مورد مطالعه در راهبردهای «مشارکت در پروژه‌های تحقیقاتی» و «تبادل استاد و دانشجو» توافق دارند. از آنجایی که چالش اصلی بین‌المللی‌سازی آموزش عالی ایران، عدم تعیین سیاست مشخص و هدفمند در سطح کلان سیاست‌گذاری می‌باشد، لذا پیشنهاد می‌شود در جهت تعیین سیاست‌های روشن و راهبرنده مطالعات و اقدامات جدی انجام پذیرد تا بتوان بواسطه آن راهبردهای مناسبی اتخاذ نمود.

واژگان کلیدی: آموزش عالی بین‌المللی، مطالعه مقایسه‌ای سیاست‌ها و استراتژی‌ها.

مقدمه

آموزش عالی به عنوان نیروی پیشران در توسعه پایدار، نقشی راهبردی در هدایت و کنترل حرکت به سوی آن دارد. در جهان امروز، در بسیاری از کشورها، کیفیت عملکرد دانشگاه‌ها باعث ایجاد مزیت رقابتی در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی می‌شود. با توجه به پدیده دهکده جهانی، از میان رفتن مرزهای جغرافیایی و حذف بسیاری از محدودیت‌های ارتباطی به دلیل گسترش فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات؛ دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی در یک محیط درهم آمیخته ملی و بین‌المللی فعالیت می‌کنند و افزون بر محیط ملی، باید برای محیط بین‌المللی نیز پاسخگویی فراهم نمایند. نظام‌های آموزش عالی در کشورهای مختلف، تحت تاثیر تحولات جهانی، با روندهایی روبه‌رو شده‌اند که نه تنها فرایندهای عملیاتی آنها را متاثر ساخته، بلکه هدف‌های آنها را نیز دگرگون کرده است، از جمله این روندها، می‌توان به جهانی شدن و دانش محور شدن اقتصاد و فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات اشاره کرد. مؤسسات آموزش عالی متاثر از جهانی شدن، در حال تغییرات سریعی هستند تا بتوانند پاسخگویی الزامات و ضروریات فزاینده ژئوپولیتیکی و اقتصادی باشند (Wihlborg & Robson, 2017). با توجه به پدیده جهانی شدن، تحول نهادهای آموزش عالی و تأکید بیشتر بر همکاری‌های بین‌المللی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی، ضرورت شایانی پیدا کرده است. از آنجایی که امروزه جهانی شدن اقتصاد، سیاست و فرهنگ بر تحقیقات و آموزش‌های آکادمیک هم تاثیر گذاشته و هم تاثیر پذیرفته است (De Wit, 2010) لذا جنبه بین‌المللی آموزش عالی از اهمیت بالایی برخوردار شده و نیازمند مطالعه علمی، بررسی، برنامه‌ریزی و توجه دقیق می‌باشد. در سطح ملی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی ایران نیز هم برای بالا بردن توان خود در زمینه پاسخگویی به نیازهای نوین جامعه ایرانی و هم برای بقای خود در سپهر آموزش عالی (به دلیل کاهش روند رشد جمعیتی کشور) و سرعت بخشیدن به پیشرفت خود در عرصه رقابت‌های آموزشی و پژوهشی، نیاز مبرم و ضروری دارند تا بین‌المللی سازی را در کانون توجهات خود قرار دهند. در این راستا توجه آگاهانه، بررسی دقیق، برنامه‌ریزی علمی و واقع بینانه و اجرا و کنترل جزئیات این فرایند ضرورت و اهمیت دوچندانی دارد. لذا ضروری است تا مبانی و اصول بنیادین فرایند بین‌المللی سازی به دقت و با جامعیت مورد مطالعه قرار گیرد. دویت مفهوم بین‌المللی سازی آموزش عالی را از قول نایت چنین بیان می‌کند: فرایند ادغام ابعاد بین‌المللی و فرهنگی با کارکردهای آموزشی، پژوهشی، و خدماتی مؤسسه آموزش عالی (De Wit, 2010). اما تعریف دیگری که خود نایت از بین‌المللی سازی ارائه می‌دهد بدین گونه است: فرایند درآمیختن جنبه‌های بین‌المللی، بین فرهنگی و جهانی با اهداف، کارکردها و نحوه عرضه و ارائه آموزش دانشگاهی (Knight, 2008). به سخن دیگر بین‌المللی سازی دارا بودن کلاس جهانی در زمینه پژوهش، آموزش، تجربیات دانشجویی و کارکردهای فرهنگی چندگانه را در بر می‌گیرد (Wihlborg & Robson, 2017). با عنایت به تعریف فوق، اهمیت درک درست بین‌المللی سازی و ضرورت برنامه‌ریزی و اقدام هدفمند در این حوزه نمایان می‌گردد و لازم است دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی ایران نیز فرایند بین‌المللی سازی را در اولویت برنامه‌ها و فعالیت‌های خود قرار دهند. لذا عدم آگاهی از اصول و مبانی و چگونگی رفتار و کنش درون این فرایند و نداشتن برنامه، نه تنها آموزش عالی کشور را به سوی پیشرفت‌های علمی و پژوهشی که قابلیت عرضه جهانی و پتانسیل رقابت‌پذیری بین‌المللی داشته باشند؛ رهنمون نخواهد شد، بلکه آسیب‌پذیری آن و اتلاف منابع و زیان‌های جبران ناپذیر را به دنبال خواهد داشت. از یک سو واقعیت انکار ناپذیر فرار مغزها و مهاجرت نخبگان از کشور و در مقابل ناتوانی سیستم آموزش عالی ایران در جذب دانشجویان، اساتید و پژوهشگران از کشورهای توسعه یافته و پیشرو در حوزه علوم دانشگاهی، نشان‌گر ناکارآمدی و وجود مسئله در سیاست‌ها و راهبردهای کشور در حوزه بین‌المللی سازی آموزش عالی است. به طوری که (Nikbin & et al., 2017) اشاره می‌کنند مسئله بین‌المللی سازی آموزش عالی ایران به یک پدیده چالش‌برانگیز تبدیل شده است. لذا واکاوی و مطالعه تطبیقی سیاست‌ها و راهبردهای کشورهای پیشرو در این حوزه ضروری بوده و می‌تواند راهگشای مدیران دانشگاهی و سیاست‌گذاران داخلی باشد. از سوی دیگر و از آنجایی که تاکنون در حوزه سیاست‌ها و راهبردهای بین‌المللی سازی آموزش عالی تحقیقات داخلی اندکی انجام گرفته است (Firouzjaian & Khors&i Taskuh, 2016; Qalav&i & et al., 2018) و این مطالعات نشانگر عدم درک صحیح از مفهوم بین‌المللی سازی بوده و حاکی از آن است که سیاست‌ها و راهبردهای جامع و مدونی برای دستیابی به آموزش عالی بین‌المللی شده تدارک دیده نشده است، بنابراین ضروری است تا

با تبیین سیاست‌ها و راهبردهای بین‌المللی‌سازی آموزش عالی و مطالعه تطبیقی آن با کشورهای پیشرو و موفق، چارچوب علمی و رهنمودهای کاربردی برای بین‌المللی‌سازی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی کشور ارائه نمود.

مبانی نظری

نایت (Knight, 2012) اشاره می‌کند که بین‌المللی‌شدن در برخی منابع به عنوان یک «ایدئولوژی» یا «خط مشی» مفهوم‌سازی شده است. از دیدگاهی دیگر، بین‌المللی‌سازی آموزش عالی به عنوان سیاست‌ها و برنامه‌های متنوعی تعریف می‌شود که دانشگاه‌ها و دولت‌ها برای پاسخگویی در برابر پدیده جهانی شدن برمی‌گزینند (Altbach, Reisberg & Rumbley, 2009). البته دویت و هانتز اشاره می‌کنند که بین‌المللی‌سازی به خودی خود یک هدف نیست، بلکه وسیله‌ای برای ارتقای کیفیت مؤسسات آموزش عالی می‌باشد (De Wit & Hunter, 2015). از دیدگاهی دیگر و نوپدید بین‌المللی‌سازی آموزش عالی می‌تواند به دو شکل انجام بگیرد. فرامرزی به این معنی که جابجایی فیزیکی اساتید، دانشجویان، کارکنان و دیگر عناصر مداخله‌گر و تاثیرگذار در بین‌المللی‌سازی لازم و اجتناب ناپذیر است. وطنی و یا درون‌مرزی که متمرکز بر برنامه‌درسی بوده و فرصت یادگیری بروندادهای دانشگاهی که شامل دانش، مهارت‌ها، و ارزش‌های بین‌المللی و بین‌فرهنگی می‌شود را برای دانشجویان فراهم می‌سازد و جابجایی فیزیکی بسیاری از فعالیت‌ها و فرایندهای بین‌المللی‌سازی را الزامی نمی‌داند (Romani Dias, Carneiro & Dos Santos Barbosa, 2019). تعریف دیگری از بین‌المللی‌سازی در خانه یا درون‌مرزی، آن را ادغام هدفمند جنبه‌های بین‌المللی و بین‌فرهنگی با برنامه درسی رسمی و غیررسمی برای همه دانشجویان درون یک محیط درون‌مرزی می‌داند (Almedia et al, 2019). به عبارت دیگر شکل درون‌مرزی هر فعالیت بین‌المللی در آموزش عالی به استثنای تحرک و جابجایی دانشجویان، اساتید، کارکنان و دیگر عناصر مرتبط به/از خارج از کشور را شامل می‌شود. از دیدگاه دویت (De Wit, 2010) بین‌المللی‌سازی آموزش عالی را می‌توان در قالب رویکردهای چهارگانه زیر جمع‌بندی نمود:

- رویکرد فرایندی که بین‌المللی‌سازی را به عنوان فرایند درآمیختن یک جنبه یا بُعد بین‌المللی با کارکردهای اصلی مؤسسه بیان می‌کند.
- رویکرد شایستگی که بین‌المللی‌سازی را در قالب توسعه مهارت‌ها، نگرش‌ها، و دانش جدید در دانشجویان، اعضای هیات علمی، کارکنان و دیگر مشارکت‌کنندگان توضیح می‌هد.
- رویکرد فعالیتی که بین‌المللی‌سازی را بر حسب مقوله‌ها یا انواع فعالیت‌ها از قبیل برنامه‌ریزی درسی، همکاری‌های فنی و ... تشریح می‌کند.
- رویکرد دلایل منطقی که بین‌المللی‌سازی را بر حسب اهداف و نتایج مورد نظر و از پیش تعیین شده، تعریف می‌کند. با دقت در رویکردهای موجود و مقایسه آنها می‌توان این‌گونه نتیجه گرفت که برای بین‌المللی‌سازی آموزش عالی در سطح کلان و ملی رویکرد دلایل منطقی و در سطح مؤسسه و دانشگاه رویکرد سازمانی سودمندتر می‌باشد. در این مطالعه و با توجه به اهداف آن در سطح کلان و ملی؛ ترجیح پژوهشگر بر رویکرد دلایل منطقی بوده و با توجه به آن به مطالعه بین‌المللی‌سازی پرداخته است.

دلایل منطقی: دلایل منطقی در برگیرنده مبانی پایه‌ای و فلسفی بین‌المللی‌سازی آموزش عالی است و این که چرا ما آموزش عالی را بین‌المللی می‌کنیم؟ دویت دلایل منطقی را به عنوان انگیزه‌ها و اهدافی برای درآمیختن و ترکیب ابعاد بین‌المللی با آموزش عالی تعریف می‌کند (De Wit, 2010). دلایل منطقی بین‌المللی‌سازی آموزش عالی به چهار طبقه تقسیم می‌شود: سیاسی، اقتصادی، دانشگاهی و فرهنگی / اجتماعی.

دلایل منطقی سیاسی به مواردی چون جایگاه و نقش یک کشور در پهنه جهانی مرتبط است و مواردی مانند سیاست خارجی، امنیت ملی، کمک‌های فنی، ثبات و صلح و درک متقابل، هویت ملی و منطقه‌ای، تاثیرات ایدئولوژیکی برآمده از بین‌المللی‌سازی

را در بر می‌گیرد (De Wit, 2010). دلایل منطقی اقتصادی با اهداف دارای تاثیرهای بلند مدت پیوند خورده‌اند به گونه‌ای که بین‌المللی سازی به عنوان مشارکت در تربیت نیروی انسانی ماهر مورد نیاز برای رقابت‌پذیری بین‌المللی کشور نگریسته می‌شود. به همین صورت دانش‌آموختگان خارجی به عنوان کلیدهایی برای ارتباطات تجاری کشور و یا راهی برای دستیابی به سودهای مستقیم اقتصادی مانند درآمد مؤسسه‌ای و تاثیر اقتصادی خالص دانشجویان خارجی نگریسته می‌شوند (Knight, 2008). به عبارت دیگر دلایل منطقی اقتصادی افزایش درآمد مؤسسات آموزش عالی از طریق فراهم نمودن آموزش در خارج از کشور و یا جذب شمار بیشتری از دانشجویان خارجی (Shaydorova, 2014) را شامل می‌شود. دلایل منطقی دانشگاهی اهداف مرتبط با مقاصد و کارکردهای آموزش عالی را در بر می‌گیرد. در واقع اینگونه تصور می‌شود که با ارتقای بُعد بین‌المللی آموزش، پژوهش و خدمات؛ در کیفیت آموزش عالی، ارزش افزوده‌ای ایجاد می‌شود. از سوی دیگر (De Wit, 2011) گسترش افق‌های آکادمیک، نهادسازی، نمایه و جایگاه، بهبود کیفیت و استانداردهای آموزش بین‌المللی را به عنوان دلایل منطقی دانشگاهی اشاره می‌کند. میان این‌ها، نمایه و جایگاه، به دلیل اهمیت روز افزون رتبه‌بندی بین‌المللی، به نظر می‌رسد در حال غالب شدن بر موارد دیگر می‌باشد.

دلایل منطقی فرهنگی / اجتماعی بر نقش و جایگاه فرهنگ و زبان یک کشور و اهمیت درک زبان‌ها و فرهنگ‌های خارجی متمرکز است. نایت (Knight, 2008) بیان می‌کند که پاسبانی و گسترش و ارتقای فرهنگ ملی، اذعان به تنوع فرهنگی و نژادی درون و میان کشورها به عنوان یک دلیل منطقی نیرومند، جهت بین‌المللی سازی سیستم آموزشی یک کشور به شمار می‌روند. از این دیدگاه گسترش درک بین فرهنگی و ارتباطات و آماده‌سازی دانش‌آموختگان با دانش قوی و مهارت‌های پایه‌ای جهت روابط بین فرهنگی و ارتباطات از الزامات آموزش عالی می‌باشد. اما (De Wit, 2010) نقش دلایل منطقی فرهنگی را ایجاد درک و مهارت بین فرهنگی میان دانشجویان و اعضای هیأت علمی و در تحقیقات آنها می‌داند. در حالی که دلایل منطقی سیاسی، فرهنگی، و دانشگاهی مبتنی بر اخلاق و فرهنگ همکاری می‌باشد، دلایل منطقی اقتصادی اما مبتنی بر اخلاق و ویژگی‌های رقابتی می‌باشد (Shaydorova, 2014). هر چند (De Wit, 2011) اشاره می‌کند که دلایل منطقی اقتصادی دارای اهمیت بیشتری هستند و اهمیت دلایل منطقی مرتبط با نمایه و جایگاه دانشگاهی نیز رو به رشد می‌باشد، اما (Knight & De Wit, 2018) دلایل منطقی اقتصادی و سیاسی را به عنوان محرکه و پیشران‌های اصلی سیاست‌های ملی مرتبط با بین‌المللی سازی آموزش عالی ذکر کرده‌اند.

سیاست‌ها و راهبردها: سیاست‌های بین‌المللی سازی در پی ایجاد، تدوین، بررسی و اصلاح رویه‌های قانونی و سیاسی است که در سطح کلان و توسط سیاست‌گذاران و نهادهای قانونگذار و به منظور پیشرفت و تسهیل فرایند بین‌المللی سازی انجام می‌پذیرد. از سوی دیگر اصول و قواعدی که چگونگی اجرای این فرایند را بازگو می‌کنند، مبین راهبردهای بین‌المللی سازی هستند. راهبردها متضمن درآمیختن و ترکیب فعالیت‌های دانشگاهی با جنبه جهانی و بیانگر چگونگی دستیابی به اهداف و رسالت‌های معین شده است. این سیاست‌ها و راهبردها در حقیقت از دلایل منطقی نشأت می‌گیرند. راهبردها به منظور توضیح و تشریح فعالیت‌های به کار رفته توسط دانشگاه جهت ادغام جنبه‌های جهانی با آموزش، پژوهش، وظایف خدماتی، سیستم‌ها و سیاست‌های مدیریتی مورد استفاده قرار می‌گیرند. به طور کلی می‌توان راهبردها را در قالب رسالت‌ها و مأموریت‌های آموزشی، پژوهشی و خدماتی دانشگاه تعریف و مفهوم‌سازی نمود (De Wit, 2010). دیپلماسی دانش یکی از نوین‌ترین سیاست‌ها در حوزه بین‌المللی سازی آموزش عالی می‌باشد که به صورت نادرست با قدرت نرم، تجاری سازی اقتصاد دانش، دیپلماسی آموزش و به‌ویژه دیپلماسی فرهنگی، مشابه دانسته می‌شود. دیپلماسی دانش رویکردی است که در پی ارتباط و پیوند بین آموزش عالی بین‌المللی، تحقیق و نوآوری با دلایل منطقی بین‌المللی می‌باشد. یکی از عوامل و پیشران‌های دیپلماسی دانش مسائل و مشکلات جهانی است که به تنهایی بوسیله یک کشور حل شدنی نیستند؛ مسائلی همچون تغییرات آب و هوایی، امنیت غذایی، بیماری‌های همه گیر، مهاجرت و پناهندگی، کاهش فقر، آب، صلح و امنیت، حقوق بشر و عدالت اجتماعی هیچ مرزی نمی‌شناسند. در نتیجه دیپلماسی دانش؛ کشورها به صورت متقابل و بر پایه دلایل منطقی بین‌المللی در فرایند بین‌المللی سازی مشارکت می‌کنند (Knight, 2019). یکی دیگر از سیاست‌های تاثیرگذار در جذب و نگهداشت دانشجویان خارجی در کشورهای اصلی مقصد دانشجویان بین‌المللی، ایجاد فرصت‌های مناسب اشتغال و کارهای تجربی و عملی برای دانشجویان می‌باشد. در سال ۲۰۱۶/۱۷

در ایالات متحده از حدود ۱,۰۰۰,۰۰۰ دانشجوی خارجی، ۱۴ درصد در آموزش‌های عملی مرتبط با کارهای عملیاتی و اشتغال شرکت کرده‌اند. این فرصت‌های تجربی به لحاظ اقتصادی و امنیت مالی در کشور میزبان؛ دوم به دلیل کسب مهارت و تجربیات شغلی مرتبط با تحصیل حائز اهمیت می‌باشند می‌دهد (Bh&ari, Robles & Farrugia, 2018). کیفیت خدمات دانشگاهی به ویژه خدمات آموزشی از عوامل مهم و اثرگذار بر ارزش درک‌شده، رضایتمندی و وفاداری دانشجویان می‌باشد که ضمن ایجاد اطمینان در حوزه جذب و نگهداشت دانشجویان، بر ایجاد شهرت، جایگاه و تقویت برند دانشگاه تاثیر مثبت دارد (Hassanrezaei & et al., 2019; Hassanrezaei, 2020) و به عنوان یکی از پیشران‌ها و فاکتورهای مهم جذب دانشجویان خارجی در کشورهای پیشرو، مد نظر قرار گرفته است. همینطور تنوع دوره‌های تحصیلی و جایگاه دانشگاه در رتبه‌بندی جهانی به عنوان عامل مهم جذب دانشجویان خارجی در ایالات متحده به شمار می‌رود (Bh&ari, Robles & Farrugia, 2018). به طور عام راهبرد به عنوان برنامه، الگو، طرح و نقشه عملیاتی تعریف می‌شود (Rosyidah, Matin & Rosyidi, 2020). از الزامات مهم برای اثربخش بودن راهبرد و موفقیت در دستیابی به اهداف؛ ثبات و پایداری راهبرد می‌باشد که در همین راستا (Soliman, Anchor & Taylor, 2019) بیان می‌کنند به منظور اثربخش بودن راهبرد؛ چشم انداز، جهت گیری استراتژیک و اهداف اصلی دانشگاه در طول یک دوره راهبردی مشخص شده نباید تغییر کند، بدین منظور توجه به دوره زمانی برنامه‌ها و راهبردها مورد تاکید می‌باشد. بیشتر راهبردهای بین‌المللی سازی را می‌توان در سه مقوله کلی تدریس، تحقیق و توسعه طبقه‌بندی کرد که در جدول ۱ نشان داده شده است (Romani Dias et al, 2019).

جدول ۱- طبقه‌بندی راهبردهای بین‌المللی سازی آموزش عالی

طبقه‌ها	فعالیت‌ها و فرایندها	دارای ویژگی فرامرزی	دارای ویژگی درون‌مرزی
تدریس	هماهنگ‌سازی برنامه‌درسی با استانداردهای جهانی		✓
	برگزاری دوره‌های تحصیلی در خارج از کشور با همکاری مؤسسات آموزش عالی خارجی	✓	
	فعالیت به عنوان استاد مدعو یا دانشجو در دوره‌هایی مانند تحصیلات بعد از دکترا در خارج، هیات‌های امتحانی و همپاری‌ها و جهت گیری مشترک	✓	
تحقیق	مشارکت در شبکه‌های تحقیقاتی بین‌المللی که شامل پروژه‌هایی می‌شود که توسط کشورهای دیگر تامین مالی شده‌اند		✓
	انتشارات علمی بین‌المللی با همکاری نویسندگان بین‌المللی، همکاری با مجلات و سالنامه‌های کنگره‌های جهانی با بهره‌گیری از یک زبان خارجی		✓
توسعه و گسترش	مشارکت و سازماندهی رویدادهای دانشگاهی بین‌المللی در داخل یا خارج از کشور	✓	✓
	تبادل دانشجو	✓	✓
	تبادل اساتید و سایر همکاران درگیر در تحقیق و تدریس که شامل استخدام استادان و همکاران خارجی که در حوزه تدریس و تحقیق شرکت می‌کنند، می‌شود	✓	✓
	ایجاد واحدها و پردیس دانشگاهی در سایر کشورها	✓	
	فعالیت‌های بین‌المللی مکمل در دانشگاه مانند موسیقی، مطالعه و خواندن، سخنرانی و سایر رویدادها		✓

(Romani Dias et al, 2019: 304)

یکی از راهبردهای مهم و مورد اشاره در بالا، بین‌المللی‌سازی برنامه‌درسی در آموزش عالی می‌باشد. در همین راستا (Leask, 2015) برنامه درسی بین‌المللی شده را برنامه‌ای می‌داند در سطح جهانی که به توسعه مهارت‌ها، دانش‌ها و نگرش‌های دانشجویان به عنوان دانش‌آموختگان، متخصصان و شهروندان جهانی کمک می‌کند تا بتوانند برای زندگی و کارکرد موثر در جامعه جهانی دائما متغیر، تجهیز شوند. افزون بر راهبردهای فوق‌الذکر (Perez-Encinas, 2018) بر دو نوع خدمات تاثیرگذار بر فرایند بین‌المللی‌سازی اشاره کرده است: خدمات اصلی که شامل فعالیت‌های آموزشی و یادگیری می‌شود و بیشتر با بُعد برنامه‌ریزی‌درسی و فعالیت‌های پژوهشی بین‌المللی ارتباط دارد؛ و خدمات جانبی یا حمایتی که به شرایط و وضعیت زندگی و

محیط کشور میزبان مربوط است. از دیگر راهبردهای موثر می‌توان بر ابتکارات و تدبیرهای بین‌المللی اشاره نمود که می‌تواند حمایت بهتر از دانشجویان بین‌المللی را تقویت نماید. در این زمینه سه پیشنهاد ارائه شده است: (۱) یک فضای فیزیکی برای ایجاد مرکز چند-ایمانی بیابید و کارکنان مخصوص برای حمایت از ابتکارات بین‌المللی فراهم کنید (۲) به اساتید برای نوآوری در عمل و توسعه فضاهای کلاسی به منظور گسترش جهان بینی‌های متنوع کمک نمایید (۳) کارکنان امور دانشجویی را درباره جهان بینی خود درگیر کرده و به آنها آموزش دهید تا فضایی برای تعامل جهان بینی‌های متقابل در بین دانشجویان خود ایجاد کنند (Staples et al, 2019). بر اساس مطالعه‌ای جدید، مدیریت بین‌المللی سازی دانشگاه‌ها نیز اهمیت ویژه‌ای دارد که تاثیر بسزایی در موفقیت برنامه‌های مربوطه دارد. عامل کلیدی نخست در حوزه مدیریت بین‌المللی سازی، رهبری می‌باشد که باید دارای ویژگی‌های اثرگذاری، اشتیاق و تعهد باشد. عامل دیگر ارتباطات است که ویژگی‌های شفافیت، روشنی و ثبات بر آن مترتب می‌باشد. نقش کارکنان و کارمندان دانشگاهی به عنوان عامل سوم دارای اهمیت ذکر شده است (Fischer, Kilpatrick & Fan, 2019). گرایش به یک رویکرد و یا بر گرفتن یک راهبرد در زمینه بین‌المللی سازی به عوامل متعددی بستگی دارد. در حالیکه راهبردهای کلان و ملی با دلایل منطقی سیاسی، اقتصادی، و فرهنگی کلان ملی (مساحت کشور، زبان، سنت‌های فرهنگی، شرایط سیاسی و اقتصادی، مذهبی و ...) در ارتباط است؛ اما گزینش راهبردهای محدود به دانشگاه و در سطح مؤسسه آموزشی، بیشتر با دلایل منطقی مؤسسه‌ای و دانشگاهی در ارتباط است.

روش پژوهش

این مطالعه تطبیقی با کاربست الگوی جان استوارت میل انجام گرفت. استدلال حاکم بر روش توافق و تفاوت میل این است که هرگاه دو یا چند نمونه از یک پدیده مورد بررسی تنها در یک عامل علی مشترک باشند؛ آنگاه آن عامل علی، علت پدیده مورد بررسی خواهد بود و هرگاه دو یا چند نمونه از میان چندین عامل علی ممکن با یکدیگر متفاوت باشند؛ آنگاه عامل علی که همه نمونه‌ها در آن با هم اختلاف دارند، علت پدیده مورد بررسی خواهد بود (Eslami & et al., 2018). در این مطالعه اطلاعات مورد نیاز از طریق بررسی اسناد و مدارک دانشگاهی، مقالات پژوهشی موجود در کشور و همین‌طور منابع مرتبط با مطالعات بین‌المللی و جستجو در شبکه جهانی اینترنت گردآوری و مورد بررسی قرار گرفت. با توجه به هدف این مطالعه، سیاست‌ها و راهبردهای بین‌المللی سازی در کشورهای نامبرده به عنوان نمونه آماری برای مقایسه با سیستم آموزش عالی ایران انتخاب شد. دلیل گزینش این کشورها این است که هم دارای سیستم آموزش عالی پیشرفته‌ای هستند و هم از نظر سطح بین‌المللی بودن دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی، در رتبه‌بندی جهانی دارای جایگاه‌های بالا و رنکینگ عالی هستند. از سوی دیگر امکان دسترسی به مدارک و مقالات و اسناد مورد نیاز کشورهای نامبرده در این حوزه میسر بود. از این رو با تجزیه و تحلیل مدارک و اسناد، نخست تعاریف مرتبط با مفهوم بین‌المللی سازی و اصول و مفاهیم پیش‌بایست، سیاست‌ها و راهبردها مورد بحث قرار گرفت. در مرحله بعدی بر پایه مطالعه دقیق نظرات اندیشمندان و صاحب‌نظران این حوزه و پژوهش‌ها و مطالعات آنان و دیگر پژوهشگران جداول سیاست‌ها و راهبردهای هر کدام از کشورها استخراج گردید و جداگانه تدوین شد. سپس با عنایت به الگوی میل، جدول‌های مرتبط با توافق‌ها و تفاوت‌های کشورهای نامبرده تهیه و مورد بحث و بررسی قرار گرفت و در پایان به بررسی وضعیت و شرایط کنونی ایران همراه با پیشنهادها کاربردی پرداخته شده است.

یافته‌های پژوهش

حدود ۵۰ درصد دانشجویان بین‌المللی در چهار کشور انگلیسی زبان یعنی ایالات متحده آمریکا، انگلستان، استرالیا و کانادا حضور می‌یابند (Craciun, 2018). کشورهای غیر انگلیسی زبان مانند چین، فرانسه، روسیه و آلمان نیز به ترتیب ۱۰، ۸، ۶ و ۶ درصد از دانشجویان بین‌المللی را جذب کرده‌اند که این تعداد بواسطه برنامه‌های آموزش زبان انگلیسی در حال رشد است (Bh&ari, Robles & Farrugia, 2018).

ایالات متحده آمریکا: آمریکا بزرگترین مقصد مهاجرت دانشجویی در جهان است که حدود یک چهارم جمعیت دانشجویان بین‌المللی را در خود جای داده است (Project Atlas, 2017). این کشور به منظور ایجاد درک و فهم فرهنگی و حمایت از دموکراسی عمومی در آمریکا، برنامه‌های تبادل دانشجو و اعطای بورسیه‌های دولتی به دانشجویان خود را در دستور کار قرار داد و هر ساله بیش از هشت هزار فرد دارای بورسیه را در بیش از ۱۶۰ کشور پشتیبانی می‌کند (Bh&ari, Robles & Farrugia, 2018). یکی دیگر از سیاست‌های آمریکا اجرای سیاست درهای باز به منظور افزایش پویایی دانشگاهی و بهره‌مندی از مزایای چندفرهنگی بوده که باعث ترغیب دانشجویان زیادی از اکثر کشورهای دنیا برای تحصیل در ایالات متحده شده است. همینطور ایجاد فرصت‌های اشتغال به کار در حین تحصیل و استخدام پس از دانش‌آموختگی در این کشور که در نتیجه این سیاست‌ها در سال ۲۰۱۹ تعداد ۱,۰۹۵,۲۹۹ دانشجوی خارجی در آمریکا مشغول به تحصیل بوده‌اند و از این راه ۴۴,۷ میلیارد دلار عاید اقتصاد آمریکا شده است. رشته‌های مهندسی بیشترین خواهان را در میان دانشجویان بین‌المللی در آمریکا داراست. رشته‌های ریاضی و علوم کامپیوتری، بازرگانی و مدیریت در جایگاه‌های بعدی قرار دارند (IIE, 2019). همچنین (Staples, et al, 2019) اشاره می‌کنند مؤسسات آموزش عالی آمریکا به دلیل برخورداری از کیفیت بالای سیستم آموزشی، پردیس‌ها و برنامه‌های گسترده آموزشی، تمرکز بر کمپین‌های بازاریابی، خدمات حمایتی مناسب برای دانشجویان و ... مورد توجه دانشجویان بین‌المللی قرار می‌گیرند. در همین راستا در مطالعه‌ای دیگر کیفیت آکادمیک و دستیابی به آن به عنوان یک موضوع اساسی و مهم در سیستم آموزش عالی آمریکا بیان شده است که در کانون توجه محافل سیاسی نیز قرار دارد (Brown, Kurzweil & Prithcett, 2017). از دیگر اقدامات آمریکا در جهت توسعه بین‌المللی‌سازی آموزش عالی، ساخت پردیس‌های دانشگاهی در بسیاری از کشورهای جهان می‌باشد به طوری که این کشور بیش از ۸۰ پردیس دانشگاهی را در کشورهای مختلف جهان تاسیس نموده است (Wikipedia, 2020). اگر چه کراسیون معتقد است آمریکا سیاست بین‌المللی‌سازی در سطح ملی ندارد و این وظیفه بر عهده دولت‌های ایالتی می‌باشد (Craciun, 2018) اما فرایند سیاست‌گذاری کثرت‌گرایانه در آمریکا منجر به اتخاذ سیاست‌های غیرمترکز شده است و سه بخش عمومی، داوطلبانه و خصوصی در این عرصه مشارکت دارند. بر اساس گزارش‌های معتبر open doors, Survey 2016، استخدام دانشجویان بین‌المللی، افزایش تحصیل در خارج از کشور، توسعه مشارکت‌های بین‌المللی و برنامه‌درسی بین‌المللی از اولویت‌های نقشه راه بین‌المللی‌سازی در آمریکا می‌باشد (Helms & Brajkovic, 2018).

جدول ۲- سیاست‌ها و راهبردهای کشور آمریکا

سیاست‌ها	راهبردها
دستیابی به کیفیت بالا	ایجاد فرصت‌های اشتغال
ایجاد فهم فرهنگی	تبادل دانشجو
حمایت از دموکراسی عمومی	توسعه مشارکت‌های بین‌المللی
بهره‌مندی از سودهای اقتصادی	بین‌المللی‌سازی برنامه‌درسی یا برنامه درسی مشترک
اجری سیاست درهای باز	توسعه حرفه‌ای اعضای هیات علمی
	اعطای بورسیه‌های دولتی
	ساخت پردیس دانشگاهی در خارج از آمریکا

انگلستان: پس از آمریکا انگلستان با دارا بودن ۱۳ درصد دانشجویان بین‌المللی در جایگاه دوم قرار دارد. دانشجویان خارجی در این کشور در موضوعات و رشته‌های مرتبط با تجارت، مهندسی، برنامه‌نویسی رایانه‌ای و حقوق نام‌نویسی می‌کنند. همه دانشجویان خارجی ملزم به تحصیل به زبان انگلیسی هستند. بر اساس سیاست‌های تضمین کیفیت در سیستم آموزش عالی انگلستان، خدمات آموزشی این کشور از کیفیت بسیار بالایی برخوردار می‌باشد. در حوزه تحقیقات، این کشور بیشترین مشارکت را در اتحادیه اروپا دارد و مؤسسات آموزش عالی آن در بیشتر پروژه‌های پژوهشی اتحادیه همکاری می‌نمایند. در سال ۲۰۱۲/۱۳ انگلستان از سیستم‌های آموزش فراملی، ۴۹۶ میلیون پوند درآمد داشته است (De Wit, Hunter, Howard & Polak, 2015). دانشگاه‌های انگلستان به دلیل دارا بودن محیط فرهنگی متنوع، کادر آموزشی و علمی بسیار ماهر، مظهر موفقیت تحصیلی هستند. در سال تحصیلی ۲۰۱۸/۱۹ تعداد ۴۸۵,۶۵۴ دانشجوی خارجی در این کشور مشغول به تحصیل بوده‌اند (Study in UK, 2020).

جدول ۳- سیاست‌ها و راهبردهای کشور انگلستان

سیاست‌ها	راهبردها
سیاست‌های تضمین کیفیت تنوع فرهنگی حاکم بر فضای دانشگاه بهره‌مندی از سودهای اقتصادی	اختصاص اعتبارات و بودجه‌های بالا به حوزه تحقیقات مشارکت حداکثری در پروژه‌های تحقیقاتی ساخت پردیس‌های دانشگاهی در خارج از انگلستان استفاده از کادر آموزشی و علمی بسیار ماهر

استرالیا: تمرکز اصلی سیستم آموزش عالی استرالیا بر جذب و استخدام دانشجویان خارجی، آموزش و پشتیبانی و مشارکت در تحقیقات بین‌المللی با کیفیت بالا بوده است. همه دانشگاه‌های استرالیا موظفند به کیفیت عالی، الزامات و تمهیدات پاسخگویی مطابق با استانداردهای سطح بالای وزارت علوم این کشور دست یابند. این کشور با اتحادیه اروپا نیز همکاری داشته است. این همکاری‌ها باعث شده است تا استرالیا دیپلم حمایتی اروپایی را کسب کند که ارتقای اعتبار مدارک دانشگاه‌های استرالیایی را سبب شده است (De Wit, Hunter, Howard & Polak, 2015). در حوزه جذب دانشجویان خارجی، استرالیا توانسته است در سال تحصیلی ۲۰۱۸/۱۹ تعداد دانشجویان خارجی را که ۳۹۸,۵۶۳ تن بوده است، در ژانویه ۲۰۲۰ به ۵۱۷,۵۱۹ نفر افزایش دهد (Australian Government, Department of education, skills & employment, 2020).

جدول ۴- سیاست‌ها و راهبردهای کشور استرالیا

سیاست‌ها	راهبردها
مشارکت فعال در فرایند بین‌المللی‌سازی دستیابی به کیفیت عالی و پاسخگویی دستیابی به استانداردهای سطح بالا	جذب و استخدام دانشجویان خارجی تبادل استاد و دانشجو مشارکت در تحقیقات بین‌المللی همکاری در پروژه‌های مشترک

کانادا: از دیدگاه بین‌المللی‌سازی، سیستم آموزشی عالی کانادا به کیفیت بالای آموزش و قدرت در تحقیقات مشهور است. این کشور تنها نمایندگی کشورهای مشترک‌المنافع در خارج از انگلستان را در اختیار دارد. سیاست توسعه همکاری و مشارکت حداکثری در عرصه جهانی باعث شده است که ۸۱ درصد دانشگاه‌های این کشور بتوانند دست‌کم در اجرای یک دوره تحصیلی مشترک و اعطای مدرک معتبر مشترک با دانشگاه‌های بین‌المللی مشارکت نمایند. پس از زبان انگلیسی به عنوان اصلی‌ترین زبان ارتباطی و آموزشی، زبان فرانسه به عنوان زبان دوم نیز در دانشگاه‌های کانادا مورد استفاده قرار می‌گیرد. یکی دیگر از برنامه‌های کانادا در این حوزه، برنامه‌ریزی برای جذب ۴۵۰,۰۰۰ دانشجوی بین‌المللی در سال ۲۰۲۲ است. راهبرد مهم دیگر و بسیار موفق دولت کانادا، ایجاد فرصت‌های شغلی، استخدام و نگهداشت دانشجویان خارجی پس از دانش‌آموختگی در این کشور است. این راهبرد باعث شده است ۵۰ درصد از دانشجویان خارجی به اقامت و ادامه زندگی در کانادا پس از دانش‌آموختگی اظهار تمایل نمایند. راهبرد دیگر که در سطح مؤسسات پیگیری می‌شود بر ارتباط با گروه‌های مختلف در دانشگاه، احساس تعلق به فرهنگ دانشگاهی، کمک به دانشجویان برای توسعه مهارت تصمیم‌گیری مدبرانه و توانمندسازی دانشجویان برای داشتن احساس قابلیت و شایستگی تاکید دارد (De Wit, Hunter, Howard & Polak, 2015). بر اساس امور بین‌الملل کانادا در سال ۲۰۱۸ دانشجویان خارجی ۲۱,۶ میلیارد دلار به اقتصاد کانادا کمک کرده‌اند و حدود ۱۷۰,۰۰۰ شغل متوسط را بر عهده داشته‌اند (Global affairs Canada, 2019). تعداد ۴۰۴,۰۰۰ دانشجوی خارجی در سال ۲۰۱۹ در کانادا مشغول به تحصیل بوده‌اند (CIC, 2020).

جدول ۵- سیاست‌ها و راهبردهای کشور کانادا

سیاست‌ها	راهبردها
سیستم آموزشی غیرمتمرکز دستیابی به کیفیت بالا در آموزش دستیابی و حفظ قدرت تحقیقاتی بهره‌مندی از سودهای اقتصادی	مشارکت با سازمان‌های چندجانبه اجرای دوره‌های تحصیلی مشترک اعطای مدرک معتبر مشترک

ارائه فرصت‌های شغلی و استخدام و اقامت برای دانشجویان خارجی	

آلمان: آلمان کشوری پیشرو در حوزه بین‌المللی سازی آموزش عالی می‌باشد. در بین‌المللی سازی آموزش عالی آلمان موارد زیر مدنظر این کشور بوده است: (۱) توسعه بیشتر آگاهی‌های بین‌المللی دانشجویان و درگیر شدن عمیق‌تر آنان با مسائل جهانی (۲) افزایش و گسترش شبکه‌سازی بین‌المللی بوسیله اعضای هیأت علمی و پژوهشگران (۳) افزایش مشارکت‌های بین‌المللی و ایجاد ظرفیت. نقطه قوت آلمان در این حوزه، رهبری نیرومند و پنج نهاد حامی بین‌المللی سازی به شرح زیر می‌باشد: وزارت آموزش و تحقیقات فدرال آلمان، شورای علوم و علوم انسانی آلمان، کنفرانس رؤسای (رکتورها) آلمان، خدمات تبادل آکادمیک آلمان و بنیاد الکساندر فون هومبولت (De Wit, Hunter, Howard & Polak, 2015). از سوی دیگر آلمان یکی از فعال‌ترین کشورها در حوزه دیپلماسی دانش بوده است و بواسطه آن توانسته است هفت دانشگاه بین‌المللی مشترک در کشورهای ویتنام، مصر، مغولستان، عمان، اردن، قزاقستان و ترکیه ایجاد نماید. بر اساس مدل آلمان در مرحله نخست پس از شکل‌گیری یک درک و فهم مشترک؛ یک تفاهم‌نامه بین دولت‌ها امضا می‌شود، سپس با تاسیس شورا یا کمیته‌ای متشکل از دانشگاهیان و مقامات دولتی و به نمایندگی از دو کشور، رسالت‌ها و مأموریت‌های مؤسسه تعیین می‌گردد. دانشگاه بین‌المللی مشترک آلمان - اردن که با همکاری دانشگاهیان آلمانی و اردنی به منظور تامین نیاز نیروی انسانی اردن و ایجاد ظرفیت تحقیقاتی پیشرفته در این کشور از طریق مشارکت بین دانشگاهیان اردنی و آلمانی و همچنین تسهیل تبادل دانشجویان و دانشمندان بین دو کشور تاسیس شده است؛ یک نمونه موفق می‌باشد (Knight, 2019). در حوزه داخلی و جذب دانشجویان بین‌المللی، آلمان برخلاف کشورهایمانند انگلستان، برای جذب دانشجویان خارجی، سیاست دانشگاه‌های با شهریه رایگان و یا بسیار پایین را اجرا می‌کند. یکی دیگر از جذابیت‌های دانشگاه‌های این کشور داشتن اساتید درجه یک و مطرح در سطح جهانی است که در رشته‌های مهندسی، پزشکی، بازرگانی، شهرسازی و ... تدریس می‌کنند. سیاست دیگر این کشور، ایجاد فرصت اشتغال برای پس از دانش‌آموختگی برای دانشجویان خارجی است. در زمستان ۲۰۱۷/۱۸ تعداد ۳۷۴,۹۵۱ دانشجوی خارجی در آلمان مشغول به تحصیل بوده‌اند (Studying in Germany, 2020).

جدول ۶- سیاست‌ها و راهبردهای کشور آلمان

سیاست‌ها	راهبردها
دیپلماسی دانش سیاست دانشگاه‌های با شهریه رایگان و یا بسیار پایین	دستیابی به کیفیت و استاندارد بالا ظرفیت‌سازی برای تحقیقات بین‌المللی ایجاد دانشگاه مشترک تبادل دانشجو و دانشمند ایجاد فرصت اشتغال برای دانش‌آموختگان خارجی

ایران: در مطالعه (Rezaei, Yousefi, Larjani et al, 2018) بین‌المللی سازی فرایند همکاری و تبادل دو جانبه میان کشورها در زمینه‌های اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و علمی می‌باشد که بیشتر به تعریف عمومی «جهانی‌شدن» نزدیک می‌باشد. این مطالعه نشان می‌دهد که مفهوم بین‌المللی سازی به خوبی در سیستم آموزش عالی ایران تبیین نشده است. در سال تحصیلی ۹۷-۹۸ بالغ بر ۲۱ هزار دانشجوی بین‌المللی در دانشگاه‌های ایران اعم از دولتی و غیردولتی و پزشکی مشغول به تحصیل بودند. ۸۷۰۰ تن در دانشگاه‌های زیر نظر وزارت علوم، ۲۷۰۰ تن در دانشگاه‌های پزشکی، ۵۳۰۰ تن در دانشگاه‌های آزاد و مابقی در دانشگاه‌های غیرانتفاعی و پیام‌نور. از این تعداد ۵۵ درصد مرد و ۴۵ درصد زن بودند. ۹۵ درصد دانشجویان بین‌المللی حاضر در ایران از ۶ کشور افغانستان، عراق، لبنان، سوریه، چین و پاکستان هستند. دانشگاه‌های بین‌المللی امام خمینی (ره) قزوین، دانشگاه فردوسی مشهد و دانشگاه تهران، برترین دانشگاه‌ها در زمینه جذب دانشجوی خارجی هستند. در رتبه‌بندی رشته‌ای نیز زبان فارسی، پزشکی، حقوق، مهندسی عمران و حسابداری محبوب‌ترین رشته‌های دانشجویان خارجی در ایران هستند. ۴۷ درصد دانشجویان خارجی در رشته‌های علوم انسانی، ۲۳ درصد در علوم مهندسی، ۱۶ درصد در علوم پزشکی و ۶ درصد در علوم پایه تحصیل می‌کنند (Maniei, 2019). بر اساس مطالعه سالار آملی (2020) در حوزه بین‌المللی سازی آموزش عالی، همسایگان ایران در

جایگاه ویژه‌ای قرار دارند و جزء کشورهای هدف هستند. همین طور محورهای عملیاتی بین‌المللی سازی آموزش عالی در چند شاخه پیگیری می‌شود که از آن جمله می‌توان به تبادل استاد و دانشجو، انجام پروژه‌های مشترک پژوهشی، دوره‌های آموزشی مشترک و آشنایی و توسعه زبان و ادبیات و فرهنگ دیگر کشورها و آشنا ساختن جامعه نخبگانی این کشورها درباره فرهنگ و زبان فارسی، اشاره نمود. همچنین تبادل استاد به صورت ترددی، تدریس دوره‌های کوتاه مدت و تدریس مجازی نیز مورد حمایت است (Salar Amoli, 2020). قلاوندی، حسنی و مرادی (2018) اشاره می‌کنند رهبری و چشم‌انداز ضعیف سازمانی، بوروکراسی سنگین و روان نبودن ارتباطات بین‌المللی و سیاست‌زدگی دانشگاه به عنوان موانع درونی و همین‌طور در اولویت نبودن بین‌المللی شدن، محدودیت ویزا از سوی کشورهای دیگر و ترس از هژمونی غربی و جهان تک‌فرهنگی به عنوان موانع بیرونی بین‌المللی سازی دانشگاه‌ها بر شمرده شده است. با بررسی وضعیت کنونی آموزش عالی و دانشگاه‌های ایران به نظر می‌رسد که سیاست مشخصی مرتبط با حوزه بین‌المللی سازی وجود نداشته و این موضوع هنوز به طور جدی در اولویت سیستم آموزش عالی کشور قرار ندارد (Nikbin & et al., 2019). بر اساس نظرات قلعه‌نوی مبنی بر «جذب دانشجوی خارجی علاوه بر ابعاد مالی، ابعاد فرهنگی و اجتماعی گسترده‌ای نیز دارد. راهبرد ما باید درخصوص جذب دانشجوی خارجی در ایران مشخص و شفاف باشد. رویکرد ما در این قضیه سیاسی، فرهنگی یا اقتصادی است؟ کدام رویکرد واقعا مدنظر قرار دارد. اگر اهداف ما در این حوزه معلوم باشد می‌توانیم براساس آن طرح و برنامه‌ریزی داشته باشیم» می‌توان ادعا نمود که سیاست و راهبرد کشور در جذب دانشجوی خارجی مشخص نیست. در ادامه، به عوامل ناموفق بودن جذب دانشجوی خارجی مانند عدم اجازه ورود شرکت‌های خصوصی برای بازاریابی و جذب دانشجویان خارجی، نبود راهبرد برای ارتقای ادغام اقامتی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی مهاجران دانشجوی خارجی، عدم صدور ویزای اشتغال پس از تحصیل و اجبار این دانشجویان به خارج شدن از ایران پس از پایان تحصیل اشاره شده است (Qaleno, 2019). به طور کلی هنوز یک چرخه سیاست‌گذاری درحوزه بین‌المللی سازی آموزش عالی ایران شکل نگرفته است و مراجع سیاست‌گذار، سیاست‌پژوه و مجری بین‌المللی سازی آموزش عالی کشور مشخص نشده است (Asghari, 2018). هرچند کراسیون در مطالعه خود، ایران را در زمره کشورهای بدون راهبرد در این حوزه قلمداد نموده است (Cracu, 2018) اما بر اساس برنامه‌ها و اقدامات ایران و منابع داخلی می‌توان سیاست‌ها و راهبردهای بین‌المللی سازی آموزش عالی را به صورت جدول ۷ ارائه نمود.

جدول ۷- سیاست‌ها و راهبردهای کشور ایران

سیاست‌ها	راهبردها
عدم تعریف سیاست مشخص و معین	تبادل دانشجو و استاد همکاری با دانشگاه‌های خارجی همکاری در پروژه‌های تحقیقاتی مشترک

با توجه به نتایج جداول ۷-۲ که بر پایه مطالعه دقیق نظرات اندیشمندان و صاحب‌نظران این حوزه و تحقیقات و مطالعات آنان و دیگر محققان استخراج گردیده و جداگانه برای هر کشور تدوین شده‌اند، اهم سیاست‌های بین‌المللی سازی آموزش عالی در کشورهای پیشرو «دستیابی به کیفیت بالای آموزشی و پژوهشی»، «تنوع و فهم فرهنگی و چندفرهنگی»، «بهره‌مندی از سودهای اقتصادی»، «دستیابی به استانداردهای بالا و قدرت تحقیقاتی» و «دیپلماسی دانش» بوده است. هم‌چنین «تبادل دانشجو و استاد»، «ایجاد فرصت‌های اشتغال و استخدام برای دانشجویان بین‌المللی»، «مشارکت در پروژه‌های تحقیقاتی» به عنوان مهم‌ترین راهبردهای بین‌المللی سازی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی شناسایی شدند.

جدول ۸- توافقات و تفاوت‌ها در سیاست‌ها و راهبردهای بین‌المللی سازی در کشورهای مورد مطالعه

ایران	آلمان	کانادا	استرالیا	انگلستان	آمریکا	سیاست‌ها
-	*	*	*	*	*	دستیابی به کیفیت بالا
*	-	-	-	-	*	تنوع و فهم فرهنگی
-	-	*	-	*	*	بهره‌مندی از سودهای اقتصادی

-	*	*	*	*	*	استانداردهای بالا و قدرت تحقیقاتی	
-	*	-	-	-	*	دیپلماسی دانش	
*	*	-	-	-	-	دانشگاه‌های با شهریه رایگان و پاپابین	
-	-	*	-	-	*	اعطای بورسیه تحصیلی و تحقیقاتی	راهبردها
-	*	*	*	*	*	بین‌المللی سازی برنامه‌دروسی یا برنامه درسی مشترک	
-	*	*	*	*	*	اشتغال و استخدام	
-	*	*	*	*	*	توسعه حرفه‌ای اعضای هیات علمی	
*	*	*	*	*	*	تبادل استاد و دانشجو	
*	*	*	*	*	*	مشارکت در پروژه‌های تحقیقاتی	
-	*	-	-	*	*	ساخت پردیس دانشگاهی مشترک یا ساخت دانشگاه در خارج	

*مواردی که با این علامت مشخص شده‌اند، به معنای توافق درباره آنهاست.

- مواردی که با این علامت مشخص شده‌اند، به معنای عدم توافق درباره آنهاست.

نتایج جدول ۸ که بر مبنای داده‌های جداول ۷-۲ و بر اساس الگوی میل استخراج و تدوین گردیده است، نشان‌دهنده این واقعیت است که کشورهای پیشرو در حوزه بین‌المللی سازی آموزش عالی لزوماً سیاست‌ها و راهبردهای یکسانی اتخاذ نکرده‌اند و هر کدام بر اساس دلایل منطقی و مقتضیات ملی خود سیاستگذاری خاص خود و به تبع آن راهبردهای ویژه آن سیاست‌ها را برگزیده‌اند. در ایالات متحده، کیفیت و استاندارد بالا و توان تحقیقاتی مهم بوده و جزء سیاست‌های اصلی این کشور به شمار می‌آید؛ درک فرهنگی و گسترش دموکراسی و منافع اقتصادی در سیاست‌گذاری‌های کلان نیز از اهمیت ویژه‌ای برخوردار می‌باشد. از سوی دیگر در کشورهای انگلستان، استرالیا و کانادا هر چند بهره‌مندی از منافع اقتصادی نیز اهمیت دارد؛ با این حال ارتقای کیفیت خدمات دانشگاهی، دستیابی به استانداردهای بالا و قدرت تحقیقاتی در اولویت قرار دارد. به طور کلی این کشورها در حوزه سیاست‌ها همه کشورها -به جز ایران- در دستیابی به «کیفیت بالا و قدرت تحقیقاتی» توافق دارند. در حوزه راهبردها، همه کشورهای مورد مطالعه در زمینه «مشارکت در پروژه‌های تحقیقاتی» و «تبادل استاد و دانشجو» توافق دارند. راهبردهای اثرگذار دیگر که همه کشورهای پیشرو در آن توافق دارند «ایجاد فرصت‌های اشتغال و امکان استخدام برای دانشجویان خارجی»، «بین‌المللی سازی برنامه‌دروسی یا برنامه درسی مشترک» و «توسعه حرفه‌ای اعضای هیات علمی» می‌باشد.

توصیه‌های سیاستی

- عدم سوگیری سیاسی، منفی‌نگر و امنیتی در این حوزه و به رسمیت شناختن بُعد بین‌المللی آموزش عالی و پذیرش رویه‌های تخصصی آن.
- تدوین قوانین و ایجاد ساختارهای سازمانی غیرمتمرکز، منعطف با قابلیت پاسخگویی در سطح جهانی.
- سیاست‌گذاری در جهت برخورداری از سودهای اقتصادی ناشی از بین‌المللی سازی.
- هدف‌گذاری به منظور ارتقای کیفیت خدمات دانشگاهی به ویژه در زمینه‌های آموزشی و پژوهشی.
- به کارگیری دیپلماسی دانش و دیپلماسی فرهنگ.
- سیاستگذاری در جهت ایجاد فضای متنوع فرهنگی و به رسمیت شناختن بُعد چندفرهنگی آموزش عالی بین‌المللی شده.

در راستای دستیابی به سیاست‌های پیشنهادی فوق و با توجه به تجربیات موفق کشورهای پیشرو می‌توان راهبردهای زیر را ارائه نمود: ۱. ایجاد ارتباطات مشترک و شبکه‌های تعاملی مثبت، پایدار، اثرگذار در سطح جهانی، ۲. مدیریت علمی و کارآمد به منظور پیشبرد برنامه‌های داخلی و ملی و همچنین هماهنگی و مدیریت ارتباطات و عملکرد فراملی دانشگاه‌ها، ۳. تخصیص بودجه‌های کافی و اعطای بسته‌ها و تسهیلات حمایتی، ۴. برندسازی و ایجاد شهرت برای دانشگاه‌های دارای پتانسیل، ۵. ایجاد

سازوکارهای ارزیابی و تضمین کیفیت خدمات دانشگاهی، ۶. جذب، استخدام و بهره‌گیری از توانمندی، شهرت و اعتبار اساتید مطرح و سرشناس در سطح جهانی، ۷. فراهم نمودن و اعطای بورس‌های پژوهشی و تحصیلی در دانشگاه‌های معتبر خارج از کشور برای اساتید و دانشجویان داخلی، ۸. تهیه و ارائه برنامه‌درسی در کلاس جهانی، ۹. تبادل استاد و دانشجو، ۱۰. عضویت استادان و دانشجویان در مجامع و انجمن‌های بین‌المللی، ۱۱. تفاهم بر سر دوره‌ها، موضوعات درسی، سرفصل‌ها و محتوای آموزشی همکاری و انجام پروژه‌های تحقیقاتی مشترک در جهت حل مسایل و معضلات ملی، منطقه‌ای، و جهانی در زمینه‌های آب و هوا، محیط زیست، صنایع پاک، گردشگری، دانشگاه سبز، اشتغال پایدار، امنیت منطقه‌ای و جهانی، فناوری‌های نوین، ۱۲. مشارکت در برگزاری همایش‌ها و کارگاه‌های فرا ملی، و تدوین و انتشار مشارکتی کتب و مقالات علمی در سطح بین‌المللی، ۱۳. توجه و پشتیبانی ویژه از پذیرش‌های دانشجویان خارجی به ویژه از کشورهای توسعه یافته با کاربست روش‌های زیر:

- شفاف سازی و آسان‌سازی نام‌نویسی دانشجویان
- توجه ویژه به آموزش زبان‌های خارجی برای اساتید، دانشجویان و کارمندان
- فراهم نمودن شرایط مناسب آموزشی، پژوهشی، اشتغال، حمایت ساختاری، قانونی و مالی از نخبگان خارجی به ویژه صدور ویزای تحصیلی و ویزای اشتغال پس از تحصیل، آسان‌سازی فرایند صدور یا اخذ ویزا، و همین‌طور کاهش زمان صدور انواع ویزا
- فراهم‌سازی و تجهیز کتابخانه، کلاس‌های تدریس، مراکز مطالعه و تحقیق، مراکز رفاهی و اقامتگاهی بر پایه فناوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی اینترنت محور
- فراهم کردن زیرساخت‌ها، امکانات، برنامه‌ها و محتوای مورد نیاز جهت ارائه آموزش و یادگیری راه دور
- برنامه‌های آشناسازی، مشاوره و آموزش چندفرهنگی
- اعطای مدرک دانشگاهی مشترک و معتبر با همکاری دانشگاه‌ها و مؤسسات معتبر و مطرح جهانی

References:

- 1- Almedia, J., et al. (2019). Underst&ing Internationalization at Home: Perspectives from the Global North & South. *European Educational Research Journal*, 18(2), 200-217.
- 2- Altbach, P., Reisberg, L. & Rumbley, L. (2009). *Trends in Global Higher Education, Tracking an Academic Revolution*. Paris: UNESCO.
- 3- Australian Government, Department of education, skills & employment. (2020). *International student data. Monthly summary*. Australian Government
- 4- Bh&ari, R., Robles, C. & Farrugia, C. (2018). *International higher Education: Shifting mobilities, policy challenges, & new initiatives*. Paper commissioned for the 2019 Global Education Monitoring Report. Migration, displacement & education: Building bridges, not walls".
- 5- Brown, J., Kurzweil, M. & Prithcett, W. (2017). *Quality Assurance in U.S. Higher Education: The Current L&scape & Principles for Reform*. ITHAKASR. <https://sr.ithaka.org/publications/quality-assurance-in-u-s-higher-education>.
- 6- CIC. (2020). *Cic news*. Available at <https://www.cicnews.com/2020/02/642000-international-students-canada-now-ranks-3rd-globally-in-foreign-student-attraction-0213763.html>.
- 7- Craciun, D. (2018). *National Policies for Higher Education Internationalization: A Global Comparative Perspective*, In: Curaj A., Deca L., Pricopie R. (eds) *European Higher Education Area: The Impact of Past & Future Policies*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-77407-7_7.
- 8- De Wit, H. (2010). *Internationalization of higher education in Europe & it's assessment, trends & issues*. NVAO.
- 9- De Wit, H. (2011). *Globalisation & Internationalisation of Higher Education*. Introduction to online monograph. RUSC, 8(2), 241-248.
- 10- De Wit, H. & Hunter, F. (2015). *The Future of Internationalization of Higher Education in Europe*. *International Higher Education*, 83, 2-3.
- 11- De Wit, H., Hunter, F., Howard, L. & Egron-Polak, E. (2015). *Internationalisation of higher education*. European Parliament.
- 12- Fischer, S., Kilpatrick, S. & Fan, S. (2019). *Underst&ing Higher Education Internationalisation Governance: Comparing policy development & implementation across three cases*. EERA, ECER Conference. <https://eera-ecer.de/ecer-programmes/conference/24/contribution/46808>.
- 13- Global Affairs Canada. (2019). *Building on success: International education strategy 2019-2024*. Available at <https://www.international.gc.ca/education/assets/pdfs/ies-sei/Building-on-Success-International-Education-Strategy-2019-2024.pdf>.
- 14- Helms, R. M. & Brajkovic, L. (2018). *Internationalization of Higher Education, US Perspectives*. American Council on Education. https://doi.org/10.1007/978-94-017-9553-1_226-1
- 15- IIE. (2019). *Number of International Students in the United States Hits All-Time High*. Available at <https://www.iie.org/Why-IIE/Announcements/2019/11/Number-of-International-Students-in-the-United-States-Hits-All-Time-High>.
- 16- Knight, J. (2008). *Higher Education in Turmoil. The Changing World of Internationalization*. Rotterdam: Sense Publishers.
- 17- Knight, J. (2012). *Student Mobility & Internationalization: Trends & Tribulations*. *Research in Comparative & International Education*, 7(1), 20-33.
- 18- Knight, J. (2019). *Knowledge diplomacy in action*. Higher Education Systems Research. British council.
- 19- Knight, J. & De Wit, H. (2018). *Internationalization of Higher Education: Past & Future*. The Center for International Higher Education. 95, 1-3.

- 20- Leask, B. (2015). *Internationalizing the curriculum*. London: Routledge.
- 21- Open Doors. (2016). Report on international educational exchange. Institute of International Education. <http://www.iie.org/fi-fi/Research-&Publications/~link.aspx?id=422DF2E80E7C4ADEA7198F67282186D9&z=z>. Accessed 1 Mar 2017.
- 22- Perez-Encians, A. (2018). A Collaborative Approach in the Internationalisation Cycle of Higher Education Institutions. In: Curaj A., Deca L., Pricopie R. (eds) *European Higher Education Area: The Impact of Past & Future Policies*. Springer, Cham.
- 23- Project Atlas. (2017). *Infographics & Data*. New York: Institute of International Education. <https://www.iie.org/Research-&Insights/Project-Atlas/Explore-Data>.
- 24- Rezaei, H., Yousefi, A., Larijani, B., Dehnavieh, R., Rezaei, N. & Adibi, P. (2018). Internationalization or globalization of higher education. *J Edu Health Promot*, 7 (8)
- 25- Romani Dias, M., Carneiro, J. & Dos Santos Barbosa, A. (2019). Internationalization of higher education institutions: the underestimated role of faculty. *International Journal of Educational Management*, 33 (2), 300-316.
- 26- Rosyidah, R., Matin, & Rosyidi, U. (2020). Internationalization in higher education: university's effective promotion strategies in building international trust. *European Journal of Educational Research*, 9 (1), 351-361.
- 27- Shaydorova, G. (2014). *Rationales for the internationalization of higher education: the case of Russia*. Master's Thesis. University of Tampere.
- 28- Soliman, S., Anchor, J. & Taylor, D. (2019) The international strategies of universities: deliberate or emergent? *Studies in Higher Education*, 44 (8), 1413-1424.
- 29- Staples, B. A., Dahl, L. S., Mayhew, M. J., & Rockenbach, A. N. (2019). Worldview climate & the international student experience: Internationalization strategies overlook interfaith necessities. *Journal for the Study of Postsecondary & Tertiary Education*, 4, 149-176.
- 30- Study in UK. (2020). *International Student Statistics in UK 2020*. <https://www.studying-in-uk.org/international-student-statistics-in-uk/>
- 31- Studying in Germany. (2020). *Study in Germany: The International Student's Guide To Free-Tuition Education In Germany*. Available at <https://www.studying-in-germany.org/>
- 32- Wihlborg, M. & Robson, S. (2017). Internationalization of higher education: Impacts, challenges & future possibilities. *European Educational Research Journal*.
- 33- Asghari, Firouzeh (2018). *An introduction to the policy of internationalization of higher education in Iran*. Tehran: Research Institute of Cultural & Social Studies [in Persian].
- 34- Eslami, Zahra, Hakimzadeh, Rezvan & Sabouri, Ali Akbar (2018). A comparative study of the explanation of research quality measurement frameworks in Iran's higher education system with the countries of Engl&, Australia, Holl&, Italy & Hong Kong. *Quarterly of Research in Educational Systems*, 12(42), 59-76 [in Persian].
- 35- Firouzjaian, Talat al-Sharia & Khors&i Taskuh, Ali (2016). Identification & analysis of the factors of refusal to internationalize specialized universities with a focus on internationalization strategy at home (IAH). *Journal of Educational Planning Studies*, 7(13), 46-75 [in Persian].
- 36- Hassan Rezaei, Jafar (2020). Investigation of the effect of the quality of educational services on student loyalty with the mediation of satisfaction. *Journal of management & planning in educational systems*, 13 (2), 346-327 [in Persian].
- 37- Hassanrezaei, Jafar, Qalei, Alireza & Mohajeran, Behnaz (2019). Structural equation modeling of the relationship between expectations & quality of educational services with students' satisfaction & loyalty, with emphasis on the mediating role of perceived value. *Journal of management & planning in educational systems*, 12 (1), 183-212 [in Persian].
- 38- Maniei, Reza (2019). 4000 foreign students are studying medicine in Iran. Proposed in the meeting of "International Students: Challenges & Obstacles of Absorption". *Fahikhtegan-e online*. Available online at: <http://farhikhteg&aily.com/news/36682> [in Persian].
- 39- Nikbin, Mohammad; Zakersalehi, Gholamreza & Mahouzi, Reza (2017). The pattern of internationalization of higher education from the perspective of cultural policy, *Quarterly of Science & Technology Policy*, 9 (3), 45-60 [in Persian].
- 40- Qalav&i, Hassan; Hasani, Mohammad & Moradi, Zahra (2018). Analysis & evaluation of the position of the country's universities in the indicators of internationalization of higher education from the perspective of students: (a case study of Tehran University). *Quarterly of Public Organizations Management*, 6 (3), 157-174 [in Persian].
- 41- Qalanoi, Mehdi (2019). 4000 foreign students are studying medicine in Iran. Proposed in the meeting of "International Students: Challenges & Obstacles of Absorption". *Fahikhtegan-e online*. Available online at: <http://farhikhteg&aily.com/news/36682> [in Persian].
- 42- Salar Amoli, Hossein (2020). Neighbors, Iran's priority in the program of internationalization of higher education. *IRNA*. Available online at: [news/84124472](https://www.irna.com/news/84124472) [in Persian].
- 43- Wikipedia (2020) List of American universities & colleges abroad. Retrieved from https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_American_universities_&_colleges_abroad